

Sociale en morele ontwikkeling in het bewegingsonderwijs

Mogelijkheden vanuit het perspectief van de docent

Het beleid en de curriculumdocumenten in veel Europese landen promoten sociale en morele ontwikkeling van jonge mensen als een vakoverstijgend curriculumdoel en plaatsen dat doel in het centrum van het onderwijsproces (ministerie OCW, 2006). Deze documenten refereren aan sociale en morele doelen maar er ontbreekt een omschrijving van wat sociale en morele ontwikkeling is en er zijn verder geen aanbevelingen wat te doen en hoe dat te doen. Door: Frank Jacobs

In deze context kan bewegingsonderwijs (zoals ook andere vakken) een belangrijke rol spelen om de sociale en morele ontwikkeling te stimuleren. In de literatuur is er overeenstemming dat de docent bewegingsonderwijs een sleutelpositie vervult in het bereiken van de sociale en morele ontwikkeling (zie Bailey, 2006; Bailey et al. 2006; Hedstrom & Gould, 2004; Hellison, 2003; International working Group Sport for Development, 2007; Jacobs & Diekstra, 2009; Janssens et al., 2004; Mouratidou, Goutza & Chatzopoulos, 2007; Nucci & Young-Shim, 2005; Stegeman, 2007; Theodoulides & Armour, 2001).

Onderzoek naar bijdrage bewegingsonderwijs aan de sociale en morele ontwikkeling

Het bewegingsonderwijs moet net als de andere vakken bijdragen aan de sociale en morele ontwikkelingen. De overheid heeft doelen bepaald maar geeft weinig tot geen ondersteuning in hoe de docenten die morele en sociale vaardigheden bij de jongeren moet ontwikkelen. Van docenten bewegingsonderwijs wordt verwacht dat ze bijdragen hieraan, maar ze worden hierin niet begeleid (in wat te doen en hoe dat te doen). De drie geformuleerde onderzoeksvragen in deze studie zijn:

1. wat ziet de docent bewegingsonderwijs als de potentiële bijdrage van het vak aan de sociale en morele ontwikkeling?
2. aan welke aspecten van de sociale en morele ontwikkeling werken de docenten bewegingsonderwijs?
3. hoe werken de docenten aan de aspecten gekozen bij vraag 2?

Literatuur

Hier volgt een beknopte weergave van relevante resultaten met betrekking tot dit onderwerp. Voor de morele ontwikkeling door het bewegingsonderwijs worden goede mogelijkheden gezien, maar er is op dit moment nog geen overtuigend bewijs dat het bewegingsonderwijs daadwerkelijk bijdraagt aan de sociale en morele ontwikkeling. In de literatuur variëren de resultaten van goede mogelijkheden en positieve effecten tot meer negatieve uitkomsten voor de bijdragen aan de morele ontwikkeling. Ook als gekeken wordt naar de sociale ontwikkeling en de bijdrage van het bewegingsonderwijs, dan varieert dat van het zien van mogelijkheden en het zien van positieve effecten (Hellison, 2003) tot aan de andere kant het waarnemen van negatieve effecten onder specifieke omstandigheden. Alles bij elkaar genomen is de richting meer positief. Bewegingsonderwijs kan bijdragen aan de sociale ontwikkeling van de jeugdigen.

In het bijdragen aan de sociale en morele ontwikkeling van de jeugdigen wordt de docent bewegingsonderwijs in bijna al het onderzoek gezien als de sleutelfiguur om succes in de sociale en morele ontwikkeling te bewerkstelligen. Theodoulides (2003) komt in een van zijn onderzoeken in Engeland tot de conclusie dat de docent bewegingsonderwijs niet gestructureerd genoeg aan de sociale en morele ontwikkeling werkt. Hij ziet kansen voor de docent om zich professioneel verder in deze richting te ontwikkelen. Deze studie moet vanuit het perspectief van de docent nieuwe informatie aan het licht brengen ten aanzien van de gestructureerdheid van het werken aan de sociale en morele ontwikkeling.

Methode

Om antwoorden te krijgen op de drie gestelde onderzoeksvragen zijn twee verschillende methoden gekozen. Enerzijds zijn data ver-

'Group discussion'

FOTO: HANS DIJKHOFF

zameld door acht interviews mogelijk gecombineerd met bezoeken aan de lessen bewegingsonderwijs en anderzijds zijn data verzameld door een openeind vragenlijst aan 55 docenten bewegingsonderwijs voor te leggen. De acht interviews zijn gehouden verspreid in Nederland. De 55 openeind vragenlijsten zijn ingevuld op een landelijke studiedag in het zuiden van het land. De acht geïnterviewden waren drie vrouwen en vijf mannen. De werkervaring had een range van één tot vijftieng jaar. Van de 55 docenten die de vragenlijst hebben ingevuld waren dat negentwintig mannen en

ontwikkeling?’ Al de participanten aan dit onderzoek zien potentieel voor het vak bewegingsonderwijs. Als argument hiervoor wordt weergegeven dat in ons vak er altijd interactie is, dat leerlingen samen moeten werken en dat houdt tevens in dat ze elkaar moeten helpen en gezamenlijk problemen moeten oplossen. Als een wedstrijd gespeeld wordt moeten de leerlingen leren omgaan met winst en verlies en soms moet gedrag van leerling(en) worden gecorrigeerd. De leerlingen vervullen verschillende rollen en daarvoor moeten zij vertrouwen in het uitvoeren van de betreffende rol

FOTO: HANS DIJKHOFF

Hand bij aankomst en vertrek

zesentwintig vrouwen. Hun werkervaring zit in de range van één tot achtendertig jaar. De gemiddelde werkervaring van zowel interviews als openeind vragenlijst is twaalf jaar en de gemiddelde grootte van de vakgroep is zes docenten bewegingsonderwijs.

De interviews zijn volledig uitgeschreven en verwerkt met het kwalitatieve data analyse programma NVIVO-8 (NVIVO, qualitative Solutions and research, 2008). De data van de openeind vragenlijsten zijn geanalyseerd in thema's en uitgeschreven in een Exel document.

Resultaten

De resultaten worden aan de hand van de drie gestelde onderzoeksvragen behandeld. Er is net als bij de literatuur gekozen om de samenvattingen weer te geven uit het volledige onderzoek.

De eerste onderzoeksvraag: 'Wat ziet de docent bewegingsonderwijs als de potentiële bijdrage van het vak aan de sociale en morele

bezitten dan wel opbouwen. Ook moeten de leerlingen omgaan met verschillen (inclusief gender). Samenvattend gezien vanuit het perspectief van de docent bewegingsonderwijs heeft ons vak volgens betrokkenen grote potentie om bij te dragen aan de sociale en morele ontwikkeling.

De tweede onderzoeksvraag: 'Aan welke aspecten van de sociale en morele ontwikkeling werken de docenten bewegingsonderwijs?' In de resultaten is een scheiding gemaakt tussen meer docentgeoriënteerde thema's en meer leerlinggeoriënteerde thema's. De meer docentgeoriënteerde thema's: de docent creëert een 'pedagogisch klimaat' waar de leerlingen zich veilig voelen en optimaal kunnen ontwikkelen. Wanneer de leerlingen zich ontwikkelen ervaren ze succes, krijgen ze complimenten en de docent moedigt ze aan om samen te werken. De docent maakt keuzes welke methode wordt gebruikt, welke regels geselecteerd en/of ontwikkeld worden. Dit zijn de meer docentgeoriënteerde thema's in wat ze doen. Nu de focus op wat de docent initieert maar wat de leerlingen uiteindelijk

What the teachers do to contribute to the Social and moral development in PE (comments from Dutch PE teachers)	English curriculum-SEAL	English curriculum-PLTS**
Let them interact with each other	Social skills/managing feelings	Work with others (TW). Collaborate with others to work towards common goals(TW), see other TW skills.
Let them work together, solve problems together, help each other.	Social skills	Reach agreements, managing discussions to achieve results (TW)
Let them deal with conflicts, let them solve conflicts	Managing feelings	Influence others, negotiating and balancing diverse views to reach workable solutions (EP)
Let them control and correct each other (behaviour)	Social skills	Show fairness and consideration to others (TW)
Let them accept others (also accept yourself), consider others feelings, respect each other	Self-awareness, empathy	Manage their emotions and build and maintain relationships (SM)
Let them deal with winning and losing	Managing feelings	Managing emotions (SM)
Let them deal with rules, and making rules	Social skills/managing feelings	Collaborate with others to work towards common goals(TW)
Let the pupils deal with differences, including gender	Social skills	Negotiating and balancing diverse views (EP)
Let them take different roles	Social skills, motivation	Adapt behaviour to suit different roles and situations including leadership roles (TW)
Let them increase self-confidence, perseverance, deal with emotions, reflect	Self-awareness, motivation, managing feelings	Work towards goals, showing initiative, commitment and perseverance.
Let the pupils reflect	Self-awareness, managing feelings	Manage their emotions and build and maintain relationships (SM)
		Reflective learners (RL)

Tabel 1 hoofdpunten tweede onderzoeksvraag (wat docenten doen) en curriculum SEAL and PLTS

** reflective learners (RL), team workers (TW), self managers (SM) and effective participators (EP)

zelf moeten doen. De leerlingen moeten verschillende rollen vervullen zoals het staan voor een groep, ze moeten elkaar corrigeren, coachen, ze moeten elkaar helpen. Ze moeten om dat te kunnen doen een empathisch gevoel ontwikkelen en moeten reflecteren op hetgeen ze doen. Samenvattend zien ze een rijkheid van wat er door ons vak wordt bijgedragen aan de sociale en morele ontwikkeling van jeugdigen.

De derde en laatste onderzoeksvraag: 'Hoe werken de docenten aan de aspecten gekozen bij vraag 2'. Hoe docenten bijdragen aan de sociale en morele ontwikkeling zijn na analyse vier thema's naar voren gekomen. Als eerste het geven van een goed voorbeeld, als tweede kunnen ze specifieke leeractiviteiten plannen. Het derde thema is dat ze de leerlingen laten discussiëren en ze na de discussie voorzien van feedback. Als laatste kwam naar voren dat vertoond antisociaal gedrag gecorrigeerd wordt en dat er met de ouders gedeeld kan worden hoe en wat de docenten doen aan de sociale en morele ontwikkeling.

Discussie

In dit gedeelte wordt ingegaan op de betekenis van de resultaten. Om dat op solide wijze te doen worden de hoofdpunten van de resultaten van de tweede onderzoeksvraag vergeleken met SEAL

(Social and Emotional Aspects of Learning) en PLTS (Personal, Learning and Thinking Skills). De reden om de resultaten hiermee te vergelijken is dat de doelen van het SEAL en PLTS in het Engelse curriculum meer specifiek zijn en daardoor kan dat gebruikt worden als referentie.

In deze vergelijking zien we, dat op hoofdpunten de Nederlandse docenten in het bewegingsonderwijs de doelen uitvoeren van het Engelse SEAL en PLTS. Er is dus een goede overlap. Wanneer we echter naar de docenten individueel gaan kijken is er minder overlap. Samenvattend, kijkend naar alle Nederlandse docenten is er overlap, maar kijkend naar individuele docenten is er minder overlap.

Na deze vergelijking stappen we over naar de derde onderzoeksvraag. Voor de bijdragen van docenten bewegingsonderwijs aan de sociale en morele ontwikkeling nemen we twee relevante studies als perspectief. Het gaat om het model van Hellison (2003). Dit model geeft de docent bewegingsonderwijs richting om sociale verantwoordelijkheid bij leerlingen te bereiken. Het model kent vijf niveaus van verantwoordelijkheid. Hellison en Walsh (2002) evalueerden het effect van het model. Hiervoor werden zesentwintig studies gebruikt die het theoretische en prakti-

sche potentieel van het model benadrukken. De tweede studie is die van Laker (2000), hij geeft de potentie aan van het vak bewegingsonderwijs voor enerzijds individuen en anderzijds voor de samenleving. Hij geeft ook aan hoe het bewegingsonderwijs dit kan doen.

kelen van het curriculum het advies de docenten bewegingsonderwijs te laten participeren in onderzoek.

Door die participatie kan een hechte verbinding ontstaan tussen het doen van onderzoek en het werken in de praktijk. Deze hechte verbinding kan de afstand tussen het doen van onderzoek en het

How	Links with Hellison and Laker
Be an example	Instructor qualities (Hellison) Being a role model (Laker)
Planning specific learning activities	Cooperative learning, decision making, conflict resolution (Hellison) Problem-solving/conflict resolution, Fair-play scenarios and games (Laker)
Reflect	Personal reflection/reflection time (Hellison) Build in time for reflection (Laker)
Discussion with other children	Group discussion/group decision-making strategies (Hellison)
Communication with parents	Instructor qualities (Hellison)
Different roles	Peer instruction (Hellison) Peer involvement (Laker)
Create a good class atmosphere	Instructor qualities (Hellison) Emotional safety (Laker)
Praise good behaviour, record keeping	Instructor qualities (Hellison) 'Catch the children being good', Fair-play points (Laker)
Correct anti-social behaviour	
Teacher feedback on behaviour	Awareness talks, counselling time (Hellison)

Tabel 2 Hoofdpunten derde onderzoeksvraag (hoe docenten het doen) en het werk van Hellison (2003) en Laker (2000)

In de vergelijking is te zien hoe docenten bijdragen aan de sociale en morele ontwikkeling. Tussen het werk van Hellison en Laker bestaat ook (vergelijkbaar in tabel 1 'wat' de docenten doen) grote overlap. De overlap is groot als wordt uitgegaan van het perspectief van de Nederlandse docenten bewegingsonderwijs. Als gekeken wordt naar de individuele docent is er minder overlap.

Conclusie en aanbevelingen

Er zijn goede mogelijkheden voor het bewegingsonderwijs om bij te dragen aan de sociale en morele ontwikkeling van de leerlingen. Maar op dit moment is de individuele bijdrage nog gefragmenteerd. We sluiten, voor een deel, aan bij Theodoulides (2003) die in eerder gedaan onderzoek een gebrek aan structuur signaleerde bij de docenten bewegingsonderwijs in Engeland. Dit gebrek aan structuur en/of de gefragmenteerde bijdrage van de docenten bewegingsonderwijs is deels te verklaren omdat er vanuit de overheid alleen doelen gesteld zijn en weinig of geen ondersteuning wordt geboden in het 'wat' te doen en 'hoe' de docenten dat moeten doen.

Een optie voor ondersteuning is om een curriculum te ontwikkelen dat de docent bewegingsonderwijs kan ondersteunen in 'wat' te doen en 'hoe' bij te dragen aan de sociale en morele ontwikkeling van leerlingen. Dit curriculum kan gebouwd worden op enerzijds de praktijk van de docenten bewegingsonderwijs en op beschikbare theorieën (Hellison en/of Laker) anderzijds (zie Terwel, 1999; Schwab, 2004). Hier ligt een uitdaging voor curriculumontwikkelaars in het bewegingsonderwijs. Seixas (1993) geeft bij het ontwik-

werken in de praktijk verkleinen wat de ontwikkeling van een curriculum ten goede kan komen.

De literatuurlijst en de complete neerslag van het onderzoek zijn op te vragen bij de auteur.

Correspondentie:

f.m.jacobs@hhs.nl

ADVERTENTIE

Groepsreizen voor scholen en bedrijven

Maatwerk
www.grevink.nl
in wintersport

klik op "aktie" voor de nieuwste aanbiedingen.
Verstuur uw offerteaanvraag via de homepage

Voor een offerte of brochure bel:

Tel: 0341-460180

Fax: 0341-431888

Email info@grevink.nl

